

Warszawa, dnia 29 listopada 2017 roku

Dr hab. Agnieszka Góra- Błaszczykowska

Profesor Uniwersytetu SWPS w Warszawie

Recenzja

sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego doktorowi Robertowi Kulskiemu

Recenzja została sporządzona w oparciu o art. 18 a pkt 7 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. Nr 65, poz. 595 ze zm.). Zgodnie z jego treścią zadaniem recenzentów jest ocena, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16 ustawy.

Na osiągnięcia naukowe dr Roberta Kulskiego składa się monografia „Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym” oraz komentarze i artykuły naukowe.

1. Ocena monografii „Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym”.

Recenzowana monografia została przedstawiona jako osiągnięcie naukowe Habilitanta. Temat pracy został wybrany prawidłowo, jest ciekawy i wymagał monograficznego opisu w literaturze polskiej.

Odnosząc się szczegółowo do tematu, czyli „Ochrony interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym”, postępowania grupowe były już wcześniej przedmiotem zainteresowania Autora, a artykuły z tego właśnie zakresu stanowią jeden z tematów jego dorobku naukowego.

Monografia została podzielona na dziewięć rozdziałów, z których każdy poświęcony został odrębnemu zagadnieniu, związanemu z tytułowym zagadnieniem. Nadto praca zawiera wprowadzenie i podsumowanie.

Rozdział I dotyczy znaczenia interesu w prawie i postępowaniu cywilnym. Autor podkreśla w nim (s.20), że nie każdy interes podlega ochronie sądowej, ale tylko interes mający charakter prawny. Dlatego samo przekonanie, że doszło do naruszenia interesu, bez wskazania podstawy prawnej, nie powoduje udzielenia ochrony prawnej, nawet jeśli taki interes faktyczny można racjonalnie uzasadnić i wskazać potrzebę podjęcia określonych działań na rzecz jego ochrony. W kontekście ochrony sądowej chodzi więc nie o konkretne, indywidualne interesy jednostek, lecz o przeciętny, abstrakcyjny interes, oceniany przez ustawodawcę. Następnie (s.23) R. Kulski trafnie stwierdza, iż z normy stanowiącej podstawę interesu prawnego nie wynikają jeszcze żadne konkretne uprawnienia lub obowiązki, ale wynika sytuacja jakoś przez prawo chroniona, np. jakaś korzyść, której prawo pozwala oczekiwać, możliwość dążenia do jakiegoś skutku prawnego, możliwość obrony przed ograniczeniem już zdobytych uprawnień. Wszelka gwarancja uzyskania skutku prawnego jest jednocześnie gwarancją ochrony interesu, nadającą mu praktyczne znaczenie.

W kolejnym rozdziale omówiono pojęcie i rodzaje interesów zbiorowych. Habilitant rozróżnia tu rzekomy i rzeczywisty interes zbiorowy; interes zbiorowy odróżnia od zwykłego połączenia interesów indywidualnych, jest to oddzielny byt, wyodrębniony od jednostki lub grupy jednostek. Pozytywne ustalenie naruszenia wielu pojedynczych interesów nie oznacza, że mamy do czynienia z naruszeniem rzeczywistego interesu zbiorowego. Rozumienie rzeczywistego interesu zbiorowego, zdaniem R. Kulskiego, nie może zostać ograniczone do prostej sumy interesów indywidualnych albo do ich wielokrotności. Interes jest niepodzielny, jeśli nie może być podzielony na oddzielne, pojedyncze części. Niemożliwy jest podział rzeczywistego interesu zbiorowego na określone udziały (części) przypisane każdemu z członków zbiorowości; rozwiązywanie problemów, w których tego typu interesy się ujawniają, musi być takie samo dla wszystkich podmiotów, które tworzą zbiorowość. Interesy członków zbiorowości są tak blisko powiązane, że ochrona udzielona jednemu członkowi oznacza zadośćuczynienie każdemu innemu członkowi zbiorowości, gdy zaś interes jednego z członków jest naruszany, wtedy naruszony zostaje interes całej zbiorowości. Nie jest zatem możliwe ograniczanie pomocy prawnej do poszczególnych członków zbiorowości (s.63- 64).

W rozdziale III opisano cel i funkcje postępowania zbiorowego, ograniczając uwagi do ujęcia ogólnego, bez wyróżniania problematyki, odnoszącej się do konkretnych trybów i rodzajów postępowania cywilnego. Piszac o funkcji ochronnej postępowania, Autor odróżnia funkcję ochrony interesu indywidualnego i ponadindywidualnego zaznaczając, że prawie nigdy nie są one rozdzielane, nie są zwykle ani sprzeczne, ani konkurencyjne (s.110).

Czwarty rozdział zawiera uwagi dotyczące tradycyjnego modelu postępowania cywilnego wobec ochrony interesów zbiorowych. Na wstępie (s.123) R. Kulski zaznacza trafnie, że istnieją bariery w zapewnieniu szerokiego wykonywania prawa do sądu. Jest konieczne i pożądane- jego zdaniem- ażeby wszystkie lub przynajmniej większość podmiotów, które mają te same lub podobne roszczenia, miała realną możliwość ich dochodzenia; urządzenie dostępu do sądu nie powinno być skomplikowane i technicznie utrudnione. Sąd powinien być dostępny dla każdego podmiotu bez zbędnych barier. Autor zauważa co prawda (tamże), że prawo do sądu nie jest prawem absolutnym, jednak skuteczne wykonywanie funkcji ochronnej postępowania cywilnego staje się niemożliwe, jeśli nie ma wystarczających sposobów (trybów postępowania) służących naprawie szkód lub dochodzeniu roszczeń.

Interesujące zagadnienie zasygnalizowano na s.140 monografii, gdzie stwierdzono, że „prawo postępowania cywilnego nie powinno nawet próbować przyciągać podmiotów, które poniosły niewielką szkodę, ażeby „dręczyć” system sądowy koniecznością rozstrzygania co do odrębnych roszczeń. Jeżeli znaczna część podmiotów, mających drobne roszczenia, rzeczywiście dokonuje czynności procesowych indywidualnie, system ten natychmiast staje się „wąskim gardłem”. Szkoda, że R. Kulski nie rozwinął tego wątku ani nawet nie dał czytelnikowi szansy dowiedzenia się, czy jest to (również) jego stanowisko, czy tylko cytowanych przezeń autorów. Temat jest ciekawy, bo wielcy producenci czasem specjalnie, licząc na niewielką „szkodowość kwotową” wprowadzają na rynek wadliwe produkty, które szybko psują się, licząc na to, że niezadowolonym klientom nie będzie opłacało się pójść ze sprawą do sądu. Z cytowanego tekstu wynika też, że i system sądowy nie ma żadnego interesu w udzielaniu ochrony prawnej klientom tak nieuczciwie oraz całkowicie świadomie i celowo działających producentów urządzeń (czy dostawców innych produktów, dóbr lub usług).

Jeśli takie jest zdanie Autora, polemizowałabym z nim, niestety nie dał szansy poznać jego własnego stanowiska. Na końcu rozdziału (s.148-149) Autor opowiada się za drogą pragmatycznej reformy procesowej i uzupełniania dotychczasowego systemu procesowego, konkluduje, że współczesna nauka postępowania cywilnego stoi przed potrzebą tworzenia i doboru właściwych sposobów ochrony interesów zbiorowych. Niestety, brak jest jakiegokolwiek stanowiska własnego Habilitanta w tej interesującej i dotyczącej nas wszystkich, szczególnie jako konsumentów, kwestii. Skoro zauważył potrzebę tworzenia i doboru właściwych sposobów ochrony interesów zbiorowych, mógłby pokusić się o wyraźne sformułowanie i zaproponowanie własnego rozwiązania.

Następny rozdział zatytułowany: „Nowe sposoby ochrony interesów zbiorowych na tle prawnoporównawczym” zawiera ogólną charakterystykę postępowań zbiorowych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz w poszczególnych krajach europejskich, a na końcu- inne sposoby ochrony interesów zbiorowych w wybranych krajach. W podsumowaniu stwierdzono (s.247), że nowe sposoby ochrony sądowej interesów zbiorowych starają się osiągać więcej niż tylko poprawić ekonomikę procesową i efektywność postępowania. Sposoby te zmierzają przede wszystkim do zbiorowego naprawienia pojedynczych szkód oraz osiągnięcia zmian w działaniu jakichś podmiotów lub nowej regulacji danej materii.

W rozdziale szóstym Autor omówił nowe sposoby ochrony interesów zbiorowych w polskim postępowaniu cywilnym. Jako punkt wyjścia przyjął, że tymi sposobami są: postępowanie grupowe, sposoby ochrony sądowej zbiorowych interesów zagrożonych lub dotkniętych szkodą w środowisku wspólnym; sposoby ochrony sądowej zbiorowych interesów konsumentów i przedsiębiorców. Podkreśla jednocześnie, że w polskim postępowaniu cywilnym nie są to sposoby wyłączne, gdyż funkcjonują w nim również tradycyjne sposoby ochrony interesów zbiorowych.

W rozdziale siódmym opisano legitymację procesową czynną w ochronie interesów zbiorowych, szczególną uwagę w tym zakresie poświęcono reprezentacji, gdyż postępowanie grupowe, zdaniem Autora, może osiągać swe cele tylko wtedy, gdy uczestniczące w nim osoby nie będą dysponować takim samym spektrum uprawnień procesowych, jakie przysługują w tradycyjnym modelu procesowym. R. Kulski negatywnie ocenia brak wymogów co do właściwej reprezentacji grupy w polskiej ustawie o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Zdaje się postulować wyraźne wprowadzenie do polskiego postępowania grupowego wymagania właściwej reprezentacji, a de lege ferenda postuluje rozważenie wprowadzenia możliwości powołania np. przez sąd dodatkowego reprezentanta grupy, na wypadek, gdyby w toku postępowania wytworzyły się podgrupy o rozbieżnych interesach (s.340).

W ósmym rozdziale R. Kulski zajął się mocą wiążącą prawomocnego wyroku i powagą rzeczy osądzonej w postępowaniu służącym ochronie interesów zbiorowych. Jako zasadniczy problem na tle mocy wiążącej prawomocnego wyroku wydanego w postępowaniu grupowym zdaje się być napięcie pomiędzy założeniem, że każda osoba ma indywidualne prawo do bycia wysłuchanym, a ideą, że wyrok ten powinien wiązać jednostki, mimo iż nie

uczestniczyły osobiście w postępowaniu, w którym zapadł (s.363-364). Opisując granice powagi rzeczy osądzonej Habilitant opowiada się przeciwko utożsamianiu mocy wiążącej wyroku z powagą rzeczy osądzonej. Stwierdza, że granice te zostały oznaczone podstawą sporu i przedmiotem rozstrzygnięcia sądu. Jeżeli sąd nie rozstrzygnął określonej kwestii w wyroku, powaga rzeczy osądzonej nie obejmuje tej kwestii, mimo że wchodziła ona do podstawy sporu. Rozstrzygnięcie w zakresie, w jakim sąd wyszedł poza podstawę sporu, nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej, gdyż takie rozstrzygnięcie nie istnieje (s.383-384). Podmiotowymi granicami powagi rzeczy osądzonej objęte są strony w znaczeniu materialnym, występujące w postępowaniu.

Ostatni rozdział pracy dotyczy roli sądu w postępowaniu służącym ochronie interesów zbiorowych. Na wstępie zaznaczono, że model i zasięg udziału sądu w postępowaniach, służących ochronie interesów zbiorowych zależy od rodzaju typowych problemów, które mogą wystąpić w tych postępowaniach. Skala problemów, wymagających udziału sądu wydaje się większa w postępowaniu o ochronę rzekomego interesu zbiorowego niż w postępowaniu o ochronę rzeczywistego interesu zbiorowego. Jako podstawowe problemy podczas wszczęcia postępowania Autor diagnozuje (s.400) dochodzenie roszczeń, którym brakuje uzasadnionej podstawy lub zgłoszonych „dla udręki” pozwanego; niewłaściwą reprezentację grupy oraz nieściśłą definicję grupy. Natomiast w toku postępowania mogą ujawnić się problemy takie jak: arbitralność sądowa, przewlekanie i znaczne koszty postępowania, niewłaściwa ochrona członków grupy. Przy wyrokowaniu mogą powstać problemy w zakresie wysokości odszkodowania, granic podmiotowych mocy wiążącej prawomocnego wyroku oraz kontroli nad sporem masowym przez nieuczciwych pełnomocników procesowych lub osoby trzecie.

W podsumowaniu dokonano kwintesencji zarysowanych zagadnień i rozwiązań z ustawodawstw obcych jak i prawa polskiego.

Język pracy jest zrozumiały, monografię czyta się dobrze. Autor prezentuje bogatą bibliografię tematu, dorobek naukowców z wielu krajów i kontynentów. Niewątpliwie zakres i obszerność studiów Habilitanta nad tematem jest jedną z podstawowych wartości recenzowanej książki.

Układ treści jest prawidłowy, tekst został podzielony na mniejsze jednostki, dzięki czemu praca jest czytelna, a poszczególne zagadnienia są łatwe do odszukania.

Przechodząc do merytorycznej oceny pracy należy uznać, jak już podkreślono, że największą jej wartością jest bardzo bogata literatura zagraniczna, która została przez Habilitanta rzetelnie opracowana i zaprezentowana. Opisy rozwiązań ustawodawstw obcych i uwag prawnoporównawczych zajmują główną część pracy i bez wątpienia będą miały zasadnicze znaczenie dla ewentualnych przyszłych badaczy problematyki. Moim zdaniem właśnie zebrana literatura zagraniczna oraz sposób jej zaprezentowania stanowią największą wartość monografii. Stosunkowo niewiele natomiast jest wniosków i postulatów indywidualnych Autora, który zdaje się nie do końca twórczo wykorzystał potencjał własnych badań i kwerend, unikał jasnej prezentacji własnych poglądów na poszczególne tematy. Pisząc np. o nowych sposobach ochrony interesów zbiorowych sformułował pewne wymagania wobec nich, nie zaprezentował jednak propozycji własnych ani uwag *de lege ferenda*.

Dokonując ostatecznej oceny recenzowanej monografii należy podkreślić, że w przeważającej mierze ma ona charakter opisowy i sprawozdawczy. Analiza tak wielu zagranicznych systemów prawnych, zarówno europejskich, jak i amerykańskich, w tym państw Ameryki Południowej, w polskiej literaturze prawniczej jest rzadkością. Szkoda, że mimo diagnozy problemów, mało jest propozycji ich rozwiązań. Autor unika formułowania jednoznacznego stanowiska własnego w problematycznych kwestiach, nawet jeśli podejmuje i zauważa jakąś wątpliwość lub problem, nie stara się zaproponować sposobu jego rozwiązania.

Pomimo to stwierdzam, że monografia „Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym” stanowi istotny wkład w rozwój nauki.

2. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Wraz z dokumentacją Habilitanta otrzymałam do oceny jego publikacje naukowe za lata 2006- 2017.

Dr Robert Kulski uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych w roku 2006, uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, na podstawie rozprawy doktorskiej pod tytułem „Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym”, która została następnie opublikowana przez Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska w roku 2006.

Habilitant publikował swoje prace naukowe w czasopiśmie krajowych oraz w dziełach zbiorowych, wydanych w Polsce oraz za granicą.

W czasopismach naukowych ukazały się następujące prace Recenzowanego: „Postępowanie dowodowe przed sądami polubownymi w ujęciu prawa polskiego i prawa amerykańskiego” *Ius and Administratio*, Zeszyt Specjalny, Rzeszów 2006, „Strona procesowa w federalnym postępowaniu cywilnym Stanów Zjednoczonych Ameryki” *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2007, tom LXXV; „Teoretyczne koncepcje postępowania grupowego” *PPC* 2011, nr 1; „Zastosowanie technologii informacyjnych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym na tle prawnoporównawczym” *PPE* 2015, nr 12.

Gdy chodzi o publikacje w dziełach zbiorowych, wydanych w Polsce, dr R. Kulski opublikował w nich: „Umowy o jurysdykcję krajową w poszczególnych rodzajach postępowania cywilnego”, Częstochowa 2008, „Modele określenia członkostwa w grupie w postępowaniu wszczętym na podstawie class action”, Warszawa 2010, „Umowy o jurysdykcję krajową w poszczególnych rodzajach postępowania cywilnego”, Częstochowa 2010, „Protokół stanu faktycznego (uwagi de lege lata i de lege ferenda) Sopot 2014, „Środki zaskarżenia w federalnym postępowaniu cywilnym Stanów Zjednoczonych Ameryki (art.796-817), Sopot 2015, „Zastosowanie technologii informacyjnych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym na tle prawnoporównawczym” Sopot 2015.

Do zagranicznych publikacji dr R. Kulskiego należą prace: „Aggregate Proceedings as Tools for Providing Efficiency in Civil Procedure” w: *Oral and written proceedings: Efficiency in Civil Procedure*, Universitat de Valencia Press 2008; “Some remarks on the Course of Polish Electronic Proceedings by Writ of Payment” w: *Colloquium of the International Association of Procedural Law*, Pecs, September 23-25, 2010, Pecs 2010; “Remarks on the Polish Electronic Proceedings by Writ of Payment” w: *Electronic Technology and Civil Procedure*, London 2012, “Polish perspectives and Provisions on Group Proceedings” w: *Multi- Party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?*, Cambridge-Antwerp- Portland 2014.

Przeważająca ilość publikacji to fragmenty w komentarzach pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego. Dotyczyły one przepisów o postępowaniu uproszczonym, o europejskim postępowaniu nakazowym i w sprawie drobnych roszczeń; przepisów o elektronicznym postępowaniu upominawczym. Nadto Habilitant opracował komentarz do art. 796-817 k.p.c., 840-843 k.p.c., 148-163 k.p.c. oraz w wydaniu z roku 2017, komentarz do art. 1145-1149¹ k.p.c.

R. Kulski publikował w materiałach pokonferencyjnych (po zjazdach katedr postępowania cywilnego) np. „Umowy dowodowe w postępowaniu cywilnym (rozważania na tle prawnoporównawczym)” w: Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7-9.2005r.), Warszawa 2006, „Powództwo grupowe w świetle amerykańskiego federalnego prawa procesowego cywilnego” w: Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin- Niechorze 28-30.09.2007; „Cel i funkcje postępowania cywilnego” w: Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach-Kocierzu (26-29.09.2013), Warszawa 2014.

Poziom merytoryczny analizowanych opracowań jest dobry, Recenzowany posługuje się poprawnym językiem i wyrobionym stylem pisanie.

3. Ocena innej aktywności naukowej

Dr Robert Kulski od 1 marca 2006 roku jest zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Postępowania Cywilnego II, na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Równocześnie, bo od 1 października 2006 roku, jest zatrudniony jako adiunkt w Akademii Polonijnej w Częstochowie. W dniu 9 września 2012 uzyskał wpis na listę adwokatów Okręgowej Izby Adwokackiej w Częstochowie.

W ciągu 11 lat zatrudnienia Habilitant wziął udział w 12 konferencjach naukowych i zjazdach cywilistów. Nie jest bardzo duża liczba w stosunku do ilości lat zatrudnienia w wyższych uczelniach.

4. Konkluzje

Podsumowując stwierdzam, nawiązując do treści art.16 ust.1 i 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.) jak również do wymogów Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (z dnia 1 września 2011 r., Dz.U. nr 196, poz. 1165), że osiągnięcie naukowe doktora Roberta Kulskiego w postaci monografii „Ochrona interesów zbiorowych w postępowaniu cywilnym”, jak również jego pozostały dorobek naukowy, stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej prawo.

W związku z tym wnoszę o podjęcie dalszych czynności w przewodzie habilitacyjnym recenzowanego.

Anna Gozdek